

Annika Saarikko kesk ym.

Välikysymys sosiaali- ja terveydenhuollon lähipalveluista sekä hyvinvointialueiden rahoituksen turvaamisesta

Eduskunnalle

Perustuslain mukaan julkisen vallan pitää turvata jokaiselle asuinpaikasta riippumatta riittävät ja yhdenvertaiset sosiaali- ja terveyspalvelut sekä edistää väestön terveyttä. Hallituspohjaan katso-
matta tämän tulee olla valtiovallan tavoitteena ja velvollisuutena kaikkina aikoina.

Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat hyvinvointiyhteiskunnan ydintä. Niiden toimivuudella ja saatavuudella on kokoaan suurempi merkitys. Monelle sosiaali- ja terveyspalvelut ovat mittari siitä, miten Suomi ja sen julkinen sektori todella toimii ja miten verorahoja käytetään.

Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut sekä alueellinen eriarvoisuus palvelujen saatavuudessa niin maalla kuin kaupungeissakin ovat olleet koko suomalaisen yhteiskunnan yhteinen huoli jo kauan.

Haluamme avata tällä välikysymyksellä syvemmän keskustelun, ettei hallitus tekisi virheitä, joita koko yhteiskunta myöhemmin katuu. Palveluja pitää uudistaa, mutta uudistamiselle on jätettävä aikaa. Alueille ei voi alijäämän ja rahojen leikkausten pelossa tarjota vaihtoehtoksi vain sote-peruspalveluiden alasajoa. Vielä aluevaalien alla talvella 2022 kaikki nykyiset hallituspuolueet korostivat lähipalvelujen olennaista merkitystä.

Tilanne on vakava. Ihmisten lähipalveluja — neuvoloita, perhekeskuksia, hammashoitoloita, terveysasemia, vuodeosastoja ja hoivakoteja — ollaan ajamassa eri puolilla Suomea alas. Hyvinvointialueilla on rahasta vajetta, ja Orpon hallituksen linja — isot leikkaukset sosiaali- ja terveyspalveluihin — pakottaa karsimaan ja keskittämään lähipalveluja.

Suomalaisten lähipalvelut pitää pelastaa. Se on tämän välikysymyksen tärkein tavoite. Lähipalvelujen turvaaminen on kestävää politiikkaa myös ihmisten hyvinvoinnin ja talouden kannalta.

Väestön ikääntyminen ja palvelutarpeiden kasvu ovat lisänneet painetta sosiaali- ja terveyspalveluihin jo pitkään. Siksi uudistaminen on ollut välttämätöntä. Jokainen eduskuntapuolue on vuodesta 2015 alkaen vuorollaan hyväksynyt hallitusvastuussa ollessaan sote-uudistuksen perusperiaatteen koota sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut yhden päätöksentekijän vastuulle kuntaa suuremmille itsehallinnollisille alueille. Kaikki me päättäjät olemme ymmärtäneet, että hallinnon ja lainsäädännön muutos on vasta kivijalka, joka on pohjana varsinaiselle uudistamistyölle. Sen päämääränä ovat saavutettavat oikea-aikaiset ja laadukkaat palvelut.

Välikysymys VK 1/2023 vp

Jopa neljä eduskuntavaalikautta kestäneiden lukuisten yritysten jälkeen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskeva lainsäädäntö hyväksyttiin eduskunnassa viime vaalikaudella. Palvelut siirtyivät kuntien vastuulta hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta. Uudet vastuutahot, hyvinvointialueet, ovat nyt siis olleet toiminnassa yhdeksän kuukautta.

Uudistuksen toimeenpanovaihe on historiallisen suuri ja työläs, ja se vie vielä vuosia. Ihmisten tarvitsemien sosiaali- ja terveystalveluiden turvaamisen kannalta on olennaisen tärkeää, että valtiovalta hallitus pohjasta riippumatta toimii hyvinvointialueiden tukena yli vaalikausien sekä ottaa huomioon niiden toimintaympäristössä tapahtuvat ennakoimattomat muutokset.

Keskustan mielestä sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden ja toimintatapojen uudistaminen on välttämätöntä, jotta palveluiden saatavuus paranisi ja kustannusten kasvu hidastuisi. Jaamme hallituksen näkemyksen julkisen talouden sopeuttamistarpeesta, mutta emme kaikista säästökohteista. Säästöjä on aina tehtävä huolellisesti vaikutusarvioita punniten.

Sote-uudistuksen ytimessä on vahvistaa sairauksien ennaltaehkäisyä ja perustason sosiaali- ja terveystalveluja, jotta kasvupaineet kalliimmissa erikoissairaanhoidon kustannuksissa saataisiin hallintaan. Olennaisen tärkeää on myös vahvistaa hoidon jatkuvuutta erityisesti paljon palveluja tarvitsevilla ihmisillä — siis sitä, että tutuksi tulevat ammattilaiset ottavat vastuun ihmisen hoidosta ja tieto kulkee hoitavalta taholta toiselle sujuvasti. Oleellista on myös onnistua palveluiden yhteensovittamisessa sosiaali- ja terveystalveluiden välillä ja nähdä ihminen kokonaisuutena.

Uudistuksen painopisteen tulee siis olla ihmisessä, hänen tarvitsemiensa sote-lähipalvelujen vahvistamisessa sekä terveyden edistämisessä. Tämä määrittää sote-uudistuksessa onnistumisen.

Terveydenhuollon henkilöstöpula on pahentunut. Edellinen hallitus käynnisti sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseksi toimenpideohjelman. Viime vaalikaudella lisättiin myös merkittävästi alan koulutuspaikkoja.

Työtä henkilöstöpulan ratkaisemiseksi on jatkettava. Kannatamme hallitusohjelmaan kirjattua lupaa valmistella sosiaalialalle ammatinharjoittamislaki sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden yhteisrekisteröintiä ja valvontaa koskevia säännöksiä. Nämä on saatava ripeästi voimaan ja liikkeelle kokeilujen kautta.

Muilta osin pidämme hallituksen näkemyksiä ratkaista sote-henkilöstöpula virheellisinä. Miksi hallitus on lakkauttamassa aikuiskoulutustuen, joka tähän asti on mahdollistanut sote-alan ammattilaisille uralla etenemisen ja koulutustason nostamisen? Miksi hallitusohjelman useat kirjaukset tiukentavat työperäistä maahanmuuttoa? Kummatkaan eivät palvele ketään, vähiten hoitoa ja hoivaa tarvitsevia ihmisiä.

Sote-uudistuksesta riippumattomista syistä tilanteissa, joissa sote-henkilöstöä ei ole ollut eikä avoinna olevia virkoja ole saatu täytettyä, sote-palveluita on jouduttu ostamaan pakkoraossa os-topalvelu yrityksiltä jopa kolminkertaiseen hintaan. Vastavalmistunut lääkäri on voinut saada keikastaan terveystalvelukseen huomattavasti enemmän palkkaa kuin tehtävää virassa hoitanut pitkän linjan ammattilainen.

Välikysymys VK 1/2023 vp

Hallituksen linja johtaa pahoinvointiin, eriarvoisuuteen ja kahtiajakoon

Jokaisen hallituksen on elettävä ajassa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut eivät ole hallitus—oppositio-kysymys. Tärkeimpänä päämääränä on huolehtia ihmisten hyvinvoinnista ja lähipalveluista. Hallituksen vastuulla on huolehtia myös siitä, että hyvinvointialueilla on työrauha, ja siitä, että uudistuksista voidaan päättää ja niitä toteuttaa hallitusti.

Orpon hallituksen hallitusohjelmassa on lukuisia kannatettavia kirjauksia, jotka parantavat toteutessaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta. Ongelma on, että ne ovat räikeässä ristiriidassa hallitusohjelman sote-rahoituskirjausten kanssa. Myös kustannushyötyjen toteutumisen suhteen hallituksella näyttäisi olevan ylioptimistisia oletuksia, vaikka uudistusten vaikutukset alkavat näkyä vasta vuosien kuluttua.

Valtiovarainministeriö totesi aiemmin keväällä julkisen talouden meno- ja rakennekartoitusta koskevassa raportissaan seuraavaa: "Hyvinvointialueiden rahoitusta on käytännössä mahdoton vähentää ilman tehtävien tai velvoitteiden vastaavaa keventämistä, kun otetaan huomioon rahoituksen alkuvaiheen tiukkuus ja kustannuspaineet sekä perustuslakivaliokunnan kannanotot rahoitukseen riittävyteen liittyen. Myös rahoituksen indeksitarkistusten tekemättä jättäminen tai tekeminen osittaisina voisi vaarantaa riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut."

Tiedämme tänään, että hyvinvointialueiden kustannustaso vuonna 2023 tulee olemaan merkittävästi korkeampi kuin aikaisemmin ennakoitussa menojen perusurassa. Tämä johtuu pääasiassa ennakoimattomista muutosvaiheeseen osuneista lisäkustannuksista, kuten muun muassa koronapandemiasta kertyneestä hoitovelasta sekä Venäjän Ukrainaan kohdistuneesta hyökkäyssodasta käynnistyneestä yleisestä kustannustason noususta, tietojärjestelmien muutuskustannuksista, sosiaali- ja terveydenhuollon palkankorotuksista, kohonneista vuokratkustannuksista sekä ostopalveluiden määrästä ja nousseesta hintatasosta. Syinä ovat siis kustannustekijät, jotka eivät ole olleet hyvinvointialueiden päätösvallassa tai joita kaikkia ei ole voitu ennakoida, mutta joiden seurauksena hyvinvointialueiden alijäämien ennakoitaan olevan yhteensä jopa yli miljardi euroa.

Tästä huolimatta hallitus on toimimassa tosiasioiden ja suositusten vastaisesti. Se kirjasi ohjelmansa hyvinvointialueiden rahoitukseen tuntuvat määrärahaileikkaukset. Hallitusohjelman liitteen mukaan vuosina 2025—2027 leikkuriin on menossa yhteensä 1 400 miljoonaa euroa, joka vastaa noin 27 000 sairaanhoitajan palkkauskustannuksia. Lisäksi hallitus on päättänyt lakkauttaa erikoissairaanhoidon erillismäärärahoituksen Savonlinnan ja Kemin sairaaloilta, mikä entisestään korostaa sote-lähipalveluiden merkitystä alueilla, joilla etäisyydet ovat pitkiä ja palvelutarpeet kasvussa.

Hallitusohjelman laatimisen jälkeen on käynyt ilmi, että vuoden 2023 perusura kustannuksissa ei pidä enää paikkansa vaan se on korkeampi. Edellä mainituista hallitusohjelmaan kirjatusta yhteensä noin 1 400 miljoonan euron määrärahaileikkauksista vain vajaa kolmannes perustuisi tehtävien ja velvoitteiden keventämiseen, jos mukaan lasketaan asiakasmaksujen korotukset. Peräti kaksi kolmasosaa eli noin 900 miljoonaa euroa perustuisi toimintojen tehostamiseen.

Hallitus on ohjelmansa perusteella aikeissa vuodesta 2025 alkaen korottaa asiakasmaksuja. Lisäksi hallitus on yhtenäistämässä terveydenhuollon asiakasmaksut koko maassa, vaikka asiakas-

Välikysymys VK 1/2023 vp

maksulakia uudistettiin viime vaalikaudella. On riskinä, että kynnys hakeutua sote-palveluihin kasvaa koko maassa.

Muuttuneesta ja ennakoinnattomasta kustannusten kasvusta huolimatta hallitus ei ole pidentämässä hyvinvointialueelle säädettyä alijäämän kahden vuoden kattamisaikaa edes määrääjäksi. Uhkana on, että hyvinvointialue joutuisi yhden tilivuoden alijäämän takia niin sanottuun arviointimenettelyyn, jonka aikana siellä ei voida muun muassa tehdä uusia kauaskantoisia päätöksiä. Arviointimenettelyyn joutuminen pysäyttäisi uudistamistyön. Lyhytaikaisena ratkaisuna hyvinvointialueen päättäjät ovat joutumassa hakemaan säästöjä sote-lähipalveluista.

Tässä tilanteessa hyvinvointialueet tarvitsevat hallitukselta joustoa. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palveluissa käynnissä ovat historiallisen suuren ja vaativan uudistuksen ensimetrit. Ohjaus ei voi silloin olla vain keskustelua euroista.

Nyt tarvitaan hyvinvointialueiden ja valtion välillä kiinteää vuorovaikutusta. Myös eri hallinnonalat on saatava tekemään tiiviimmin yhteistyötä. Kustannusvaikutuksen läpinäkyvyyden parantamiseksi esimerkiksi Kelan maksamat matkakorvaukset voitaisiin siirtää osaksi hyvinvointialueiden rahoitusta.

Hallituksen tuen puute ja tekemättömyys on johtamassa siihen, että arviointimenettelyyn joutumisen pelossa hyvinvointialueilla on painettu paniikkinaappulaa ja alettu valmistelemaan säästöjä hallituksen pakottamana lyhytnäköisellä tavalla. Monilla hyvinvointialueilla säästöt näyttävät kohdentuvan perustason lähipalveluihin eli juuri siihen tärkeimpään, jonka vuoksi koko uudistus alun perin tehtiin. Lähipalveluiden hallitsematon karsiminen johtaisi siihen, että koko sote-uudistuksen punainen lanka — vahvistaa perustason sote-lähipalveluja ja ehkäistä tällä erikoissairaanhoidon kustannusten jyrkkää kasvua — katkeaisi. Se kävisi inhimillisesti ja taloudellisesti hyvin kalliiksi sekä asettaisi ihmiset eriarvoiseen asemaan asuinpaikkansa perusteella.

Edellä olevan perusteella ja Suomen perustuslain 43 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan välikysymyksen:

Kuinka hallitus varmistaa, että kaikki suomalaiset saavat perustuslain mukaiset sosiaali- ja terveyspalvelut tilanteessa, jossa hallitus leikkaa merkittävästi sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoituksesta,

kuinka hallitus aikoo ohjata ja kannustaa hyvinvointialueita sote-peruspalveluiden vahvistamisessa,

kuinka hallitus aikoo turvata hyvinvointialueiden riittävän rahoituksen, jotta hyvinvointialueet eivät olisi pakotettuja säästämään sote-lähipalveluista,

kuinka hallitus aikoo vahvistaa sote-lähipalveluita sellaisilla hyvinvointialueilla, joilla hallitus on päättänyt lakkauttaa erikoissairaanhoidon erillismäärärahoituksen,

Välikysymys VK 1/2023 vp

onko hallitus aikeissa antaa hyvinvointialueille joustoa alijäämän kattamisaikaan, jotta ns. arviointimenettelyn pelossa ne eivät olisi pakotettuja hakemaan säästöjä sote-lähipalveluista,

kuinka hallitus varmistaa, että hallitusohjelmaan kirjatun asiakasmaksukorotuksen jälkeen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ovat turvatut myös pienituloisille,

aikooko hallitus siirtää matkakustannusten korvaukset Kelalta hyvinvointialueiden vastuulle,

miten ja milloin hallitus aikoo toteuttaa ammatinharjoittajamallin,

mitä hallitus aikoo tehdä kohtuuttomasti kasvaville vuokratyövoimakustannuksille ja

kuinka hallitus aikoo turvata jatkossa ammattitaitoisten sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden saatavuuden?

Helsingissä 28.9.2023

Annika Saarikko kesk
Pekka Aittakumpu kesk
Petri Honkonen kesk
Hannu Hoskonen kesk
Hanna Huttunen kesk
Antti Kaikkonen kesk
Eeva Kalli kesk
Vesa Kallio kesk
Anne Kalmari kesk
Hilkka Kemppi kesk
Tuomas Kettunen kesk
Hanna Kosonen kesk
Katri Kulmuni kesk
Antti Kurvinen kesk
Mika Lintilä kesk
Markus Lohi kesk
Hanna-Leena Mattila kesk
Timo Mehtälä kesk
Olga Oinas-Panuma kesk
Jouni Ovaska kesk
Mikko Savola kesk
Markku Siponen kesk
Eerikki Viljanen kesk
Harry Harkimo liik